

Kohti tasa-arvoa tukevaa kauppa- politiikkaa

Kohti tasa-arvoa tukevaa kauppapolitiikkaa

Kansainvälisen kaupan säännöt ja rakenteet sekä kauppasopimuksiin sisältyvät säännökset vaikuttavat monin tavoin naisten taloudellisiin oikeuksiin, toimeentuloon ja hyvinvointiin eri puolilla maailmaa. Oikein suunniteltu ja toteutettu kauppapolitiikka voi edistää taloudellista ja sosiaalista tasa-arvoa sekä kestävä kehitystä. ”Sukupuolisokealla” kauppapolitiikalla puolestaan voi olla kielteisiä vaikutuksia erityisesti köyhimpien maiden naisten ja tyttöjen asemaan.

Kauppapolitiikan yhteys tasa-arvon ja naisten oikeuksien edistämiseen on viime vuosina herättänyt kiitettävästi huomiota. Esimerkiksi Maailman kaupajärjestö WTO:n ministerikokous 2017 laati julkilausuman, jossa korostettiin kaupan merkitystä naisten taloudellisen voimaantumisen mahdollistajana¹. EU-tasolla puolestaan keskustellaan tarpeesta sisällyttää kaikkiin uusiin kauppasopimuksiin tasa-arvonäkökohtiin keskittyviä kirjauksia ja Euroopan parlamentti on useaan otteeseen vaatinut toimia, jotta tasa-arvonäkökohdat tulisivat paremmin huomioituiksi kauppapolitiikassa. EU:n kauppasopimuksiin sisältyy kestävä kehitystä koskevat kappaleet, jotka kattavat pääsääntöisesti ympäristöstandardeja ja työoikeuksia. Tasa-arvon takaamista koskevien tavoitteiden sisällyttäminen parantaisi näitä kappaleita merkittävästi.

Eriarvoisuutta ylläpitävien kaupan rakenteiden korjaaminen ei kuitenkaan onnistu pelkillä julki-

lausumilla. Myöskään tasa-arvoa koskevat kirjaukset tai kappaleet kauppasopimuksissa eivät riitä turvaamaan aitoja parannuksia naisten asemaan, elleivät ne ole sitovia. Kestävän kehityksen Agenda 2030:n keskeinen periaate on, että ketään ei tule jättää kehityksessä jälkeen. Tämä periaate ohjaa tarkastelemaan kaupan vaikutuksia heikoimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten ja ryhmien kannalta.

Tämän julkaisun allekirjoittaneet suomalaiset järjestöt haluavat keskustella virkamiesten ja päättäjien kanssa aidosti tasa-arvoa tukevasta kauppapolitiikasta. Julkaisu ei ota kantaa yksittäisiin kauppasopimuksiin vaan pyrkii yleisesti herättämään keskustelua kauppapolitiikan ja kansainvälisen kaupan vaikutuksista tasa-arvoon ja naisten oikeuksiin, sekä mahdollisuuksista korjata epäkohtia. Esitämme, että Suomen ja EU:n on uudistettava kauppapolitiikkaansa siten, että kauppapolitiikka ja -sopimukset turvaavat myös köyhimpien naisten oikeuden ihmisarvoiseen työhön ja riittävään toimeentuloon, eivät kavenna mahdollisuuksia tasa-arvoa tukevien politiikkojen toteuttamiselle tai heikennä tasa-arvoa tukevien julkisten palveluiden saatavuutta. Lisäksi EU:n ja Suomen kauppapolitiikkaa ohjaamaan tarvitaan kestävämpiä ja monipuolisempia tavoitteita ja mittareita kuin pelkkä bruttokansantuotteella mitattava talouskasvu.

¹ WTO:n julkilausuma sai kuitenkin osakseen kritiikkiä, sillä siinä sivuutettiin täysin nykyisten kaupan sääntöjen kielteiset vaikutukset lukuisien kehitysmaissa elävien naisten taloudelliseen asemaan. Esimerkiksi 160 naisten oikeuksiin ja kehityskysymyksiin keskittyvää järjestöä sanoutuivat julkisesti irti WTO:n kauppaa ja tasa-arvoa koskevasta julkilausumasta

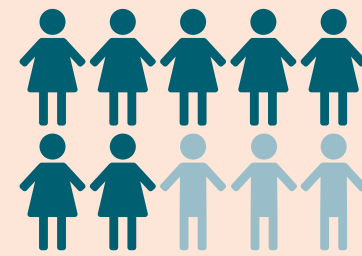
Ihmisarvoiset työpaikat ja työntekijöiden oikeudet

Nykyisessä globaalissa taloudessa esimerkiksi tekstiili-, jalkine- ja vaatetusteollisuuden tuotanto nojaa pitkälti köyhimpien naisten halpaan ja järjestäytymättömään työvoimaan⁷. Viime vuosikymmeninä toteutettu kaupp- ja investointipolitiikka on suosinut ylikansallisia tuotantoketjuja ja siirtänyt teollisuustuotantoa maihin, joissa työvoimakustannukset ovat alhaisimpia. Näissä tuotantoketjujen alkupään työpaikoissa työskennellään usein puutteellisissa ja jopa vaarallisissa työolosuhteissa ja palkalla, joka ei riitä elämiseen. Työntekijöiltä puuttuu myös usein mahdollisuus sairaus- tai äitiyslomaan, saati eläkkeeseen ja työntekijöiden järjestäytyminen on usein rajoitettua.

Kestämättömillä työehdoilla ja -olosuhteilla on vaikutusta myös työntekijöiden perheisiin, erityisesti lapsiin ja heidän tulevaisuudenmahdollisuuksiin. Jotta kauppapolitiikka tukisi aidosti naisten taloudellista tasa-arvoa, ehkäisisi lapsityövoiman käyttöä, ja parantaisi köyhimpien naisten asemaa, on tuettava ihmisarvoista työtä ja turvattava työntekijöiden oikeudet myös tuotantoketjujen alkupäässä. Kansainvälisen työjärjestö ILO:n peruseriaatteiden kunnioittamisen tulee olla kauppasopimusten lähtökohta ja EU:n kauppasopimusten tulee johdonmukaisesti tukea YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia ohjaavia periaatteita (UNGP) ja asettaa sanktioita näiden periaatteiden rikkomisesta. Lisäksi on tärkeää, että kaupan sääntöjen rinnalla kehitetään yritysvastuuta vahvistavaa sääntelyä.

Tasa-arvoinen kauppapolitiikka edellyttää ihmisarvoisia työpaikkoja, työntekijöiden oikeuksien turvaamista sekä vahvempaa yritysvastuuta:

- Suomen tulee vaatia EU:n kaupp- ja investointisopimuksiin sitovia sääntöjä ihmisoikeuksien ja työntekijöiden oikeuksien turvaamisesta ja varmistaa, että myös EU:n nykyisiä kauppasopimuksia ja niiden säädöksiä sovelletaan tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia tukevalla tavalla.
- Suomen tulee laatia ihmisoikeuksia koskeva yritysvastuulaki, joka velvoittaa yritykset välttämään ja vähentämään toimintansa kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia myös kansainvälisissä tuotantoketjuissa. Suomen tulee edistää yhteisen ihmisoikeuksia koskevan yritysvastuusääntelyn aikaansaamista myös EU-tasolla sekä vaatia, että EU osallistuu rakentavalla tavalla kansainvälisiin neuvotteluihin yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevasta sitovasta instrumentista (UN Binding Treaty on business and Human Rights).

70%

Kaakkois-Aasian mantereeseen maissa³ (pois lukien Malesia) yli 70% tekstiili-, jalkine- ja vaatetusteollisuuden työntekijöistä on naisia.⁴

95\$ /KK

Vuonna 2018 Bangladeshissa asetettiin minimipalkaksi 95 dollaria⁵ kuukaudessa, kun elämään riittävän palkan tulisi Global Living Wage Coalition mukaan olla vähintään 214 dollaria neljän hengen perheen aikuiselle, kun perheessä on 1,58 työntekijää.⁶

400 3000

Bangladeshin 3000:sta tekstiili-teollisuuden tehtaasta vain 400:ssa on mahdollisuus järjestäytyneeseen ammattiyhdistystoimintaan.²

² ILO 2014: Wages and Working hours in the textiles clothing leather and footwear industries

³ Kambodža, Laos, Malesia, Myanmar, Thaimaa ja Vietnam

⁴ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/publication/wcms_581466.pdf

⁵ <https://cleanclothes.org/news/2018/09/21/outrageous-new-minimum-wage-announced-in-bangladesh>

⁶ <https://www.globallivingwage.org/living-wage-benchmarks/urban-bangladesh/>

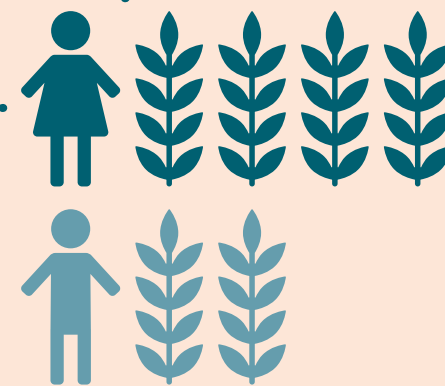
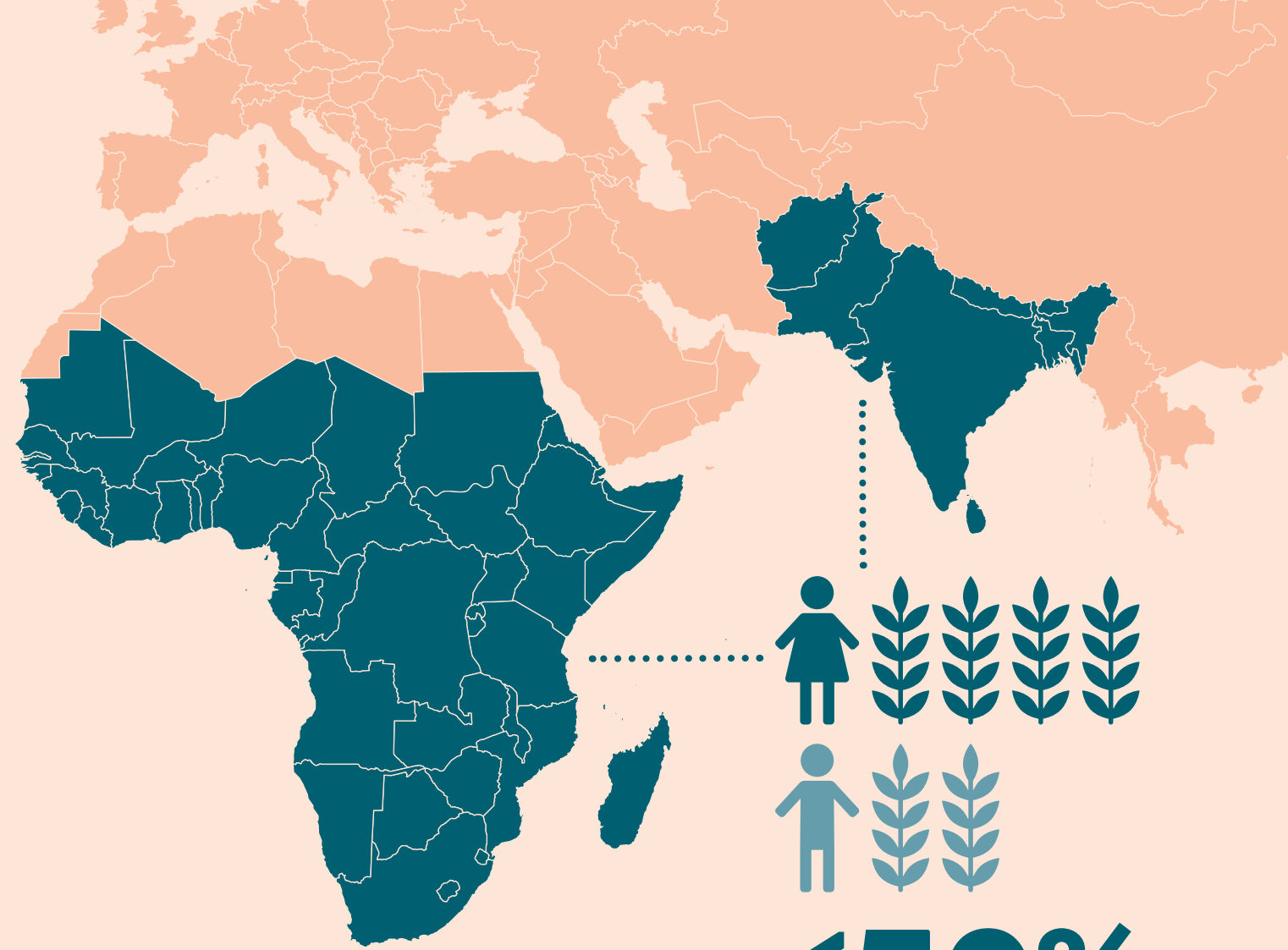
⁷ <https://betterwork.org/blog/portfolio/better-work-bangladesh-2017-newsletter/>

Köyhimpien toimeentulo ja kestävä ruuantuotanto turvattava

Kehitysmaiden naisista suuri osa työskentelee epävirallisella sektorilla ja tienaa elantonsa esimerkiksi pienimuotoisella maanviljelyksellä tai viljelemiensä tuotteiden myynnillä. Kaupan ja investointien vapauttaminen ei välttämättä paranna näiden ihmisten asemaa, vaan asettaa esimerkiksi pienviljelijät ja torimyyjät kilpailemaan monikansallisten yritysten kanssa. Paikallisten tuottajien ja myyjien toimeentulo vaarantuu, kun paikallisille markkinoille virtaa tuontielintarvikkeita edullisemmilla hinnoilla. Uudet kauppasopimukset saattavat vaikuttaa kielteisesti köyhimpien ihmisten ja ryhmien toimeentuloon ja heikentää ruokaturvaa. Lisäksi useat kauppasopimukset edistävät kiistanalaista UPOV⁸-sopimusta, joka laajentaa immateriaalioikeudet koskemaan viljelykasveja ja niiden siemeniä. Pienviljelyksestä toimeentulonsa saavien naisten ja perheiden toimeentulon kannalta on tärkeää turvata heidän oikeutensa käyttää omilta viljelyksiltään ja luonnosta kerättyjä siemeniä.

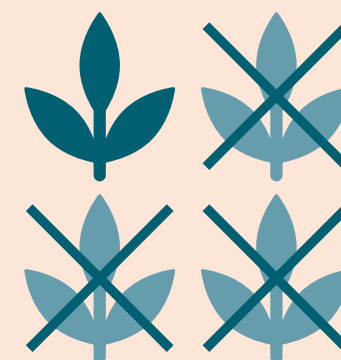
Tasa-arvoisempi kauppapolitiikka edellyttää köyhimpien naisten toimeentulon ja kestävien ruokajärjestelmien turvaamista:

- Kauppa- ja investointisopimuksia neuvoteltaessa tulisi kiinnittää jo varhaisessa vaiheessa huomiota siihen, että ne eivät vaaranna köyhimpien ihmisryhmien toimeentuloa. Sopimusten vaikutuksia tulee arvioida erilaisista lähteistä toimeentulonsa saavien naisten kannalta ja kielteisten vaikutusten minimoimisen rinnalla on tavoiteltava myönteisiä vaikutuksia köyhimpien naisten toimeentuloon.
- Kestävien ruokajärjestelmien näkökulmasta on tärkeää varmistaa, että sopimukset eivät aseta globaaleja arvoketjuja etusijalle suhteessa paikallisiin markkinoihin tai esimerkiksi rajoita pienviljelijöiden oikeutta siementen keräämiseen ja käyttöön.

≤50%

Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ja Etelä-Aasiassa pienimuotoista maanviljelystä harjoittavat naiset tekevät puolet tai enemmän maanviljelyksen tuotannosta.¹⁰

**75%
LASKU**

FAO:n arvoiden mukaan viljellyn viljan monimuotoisuus on laskenut 75 prosenttia 1900-luvulla ja kolmasosa nykypäivän monimuotoisuudesta saattaa kadota vuoteen 2050 mennessä.⁹

75–95%

Tutkimukset osoittavat, että 4–5 yritystä kontrolloi 75–95 prosenttia siemenkaupasta vihannes-, sokeriruoko- ja maissisektoreilla.¹¹

⁸ International Union for the Protection of New Varieties of Plants Convention

⁹ UNDP "Gender, climate change and food security", 2016.

¹⁰ Mt.

¹¹ <http://www.agricolturabiodinamica.it/wp-content/uploads/2015/07/Rapporto-Green-EU-sul-monopolio-delle-sementi-n-Europa.pdf>

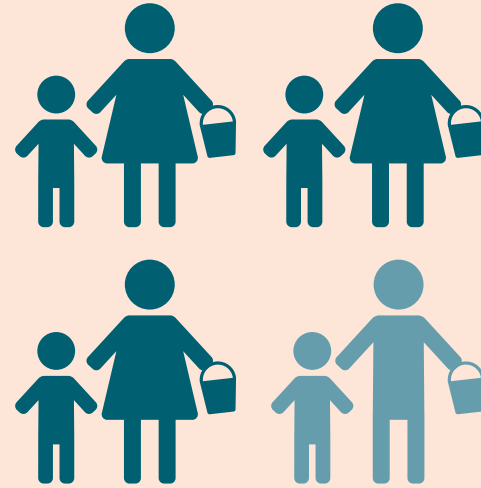
**606
MILJ.**

Vuonna 2018, 606 miljoonaa työikäistä naista sanoi, etteivät he voi olla työelämässä palkattoman kotityön vuoksi.

**41
MILJ.**

Vain 41 miljoonaa miestä sanoi olevansa poissa työelämästä samasta syystä.¹⁴

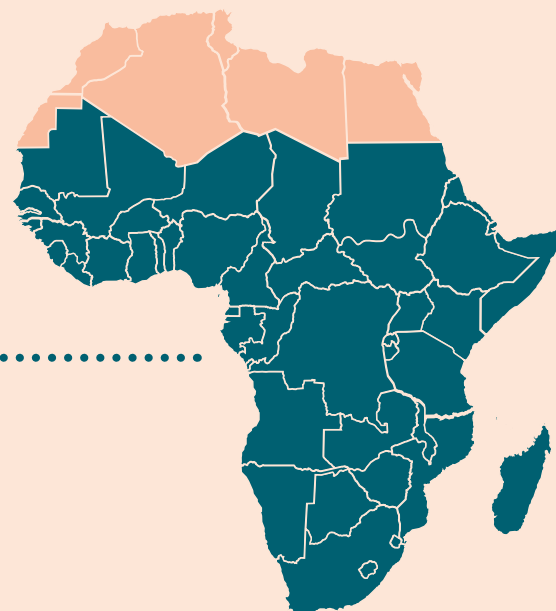
76,2%

Naiset tekevät maailmanlaajuisesti 76,2 prosenttia maksamattomista hoiva-työn tunneista (unpaid care work), yli kolme kertaa miehiä enemmän.¹³

25%

Saharan eteläpuolisessa Afrikassa tullit saattavat muodostaa jopa 25 prosenttia hallitusten varoista.¹²

Tasa-arvoa tukevat julkiset palvelut

Tasa-arvoa tukevan kauppapolitiikan tulee edistää tasa-arvoa tukevien julkisten palveluiden saatavuutta. Esimerkiksi koulutus, varhaiskasvatus ja terveydenhuolto, julkinen liikenne sekä sähkö-, vesi- ja sanitaatioinfrastruktuuri ovat tärkeitä tasa-arvon edistäjiä köyhimmissä maissa. Mikäli näitä palveluita ei ole saatavilla, tyypillisesti naiset ja tytöt vastaavat valtaosasta hoiva- ja kotityöstä, kuten lasten, vanhus-ten ja sairaiden hoidosta tai veden ja polttopuun hankkimisesta. Näin puutteet julkisten palveluiden saatavuudessa rajoittavat naisten ja tyttöjen mahdollisuutta kodin ulkopuoliseen työhön, koulutukseen ja muuhun yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Nykyisin kaupp- ja investointisopimukset valittavasti enemmän estävät kuin edistävät tasa-arvoa tukevien julkisten palveluiden kehittämistä köyhissä maissa. Esimerkiksi kaupp- ja investointisopimusten laajentaminen koskemaan palveluiden kauppaa (esimerkiksi TPP ja TiSA sopimusten myötä) voivat ohjata yksityistämään julkisia palveluita. Yksityistäminen puolestaan usein heikentää palveluiden saatavuutta ja laatua kaikkein köyhimpien ryhmien kannalta, joilla ei ole varaa maksaa esimerkiksi terveydenhuollosta.

Lisäksi on vaarana, että sopimukset vaativat tai ohjaavat köyhien maiden hallituksia leikkaamaan tulleja ja yritysten verotusta, mikä puolestaan pienentää valtion tuloja ja julkisten palveluiden rahoitusta. Vajetta saatetaan paikata korottamalla epäsuoria

veroja, kuten arvonlisäveroa, jolloin se vaikuttaa erityisesti kotitalouden päivittäiskulutuksesta vastaavien naisten talouteen.

Jotta valtioilla olisi resursseja julkisten palveluiden rahoittamiseen, tulee johdonmukaisesti pyrkiä edistämään globaalia vero-oikeudenmukaisuutta sekä ehkäisemään yritysten verovälttelyä. Myös kauppasopimukseen tulisi sisällyttää sanktioituja velvoitteita veronkierron ja verovälttelyn estämiseksi. Yritysten julkinen maakohtainen veroraportointi tulee tehdä pakolliseksi sekä rekistereitä yritysten todellisista edunsaajista tulee edistää myös globaalisti. Lisäksi on varmistettava, että kauppasopimukset eivät estä valtioita purkamasta haitallisia verokannustimia.

Tasa-arvoisempi kauppapolitiikka edellyttää, että köyhillä mailla on mahdollisuus kehittää naisten asemaa tukevia julkisia palveluita:

- Suomen ja EU:n tulee varmistaa, että keskeiset julkiset palvelut, kuten vesihuolto, koulutus ja terveydenhuolto pidetään kansainvälisten kaupp- ja investointisopimusten ulkopuolella.
- Kaupp- ja investointisopimukset eivät saa rajoittaa hallitusten mahdollisuuksia toteuttaa tasa-arvoa edistäviä poliittisia uudistuksia tai investointeja tasa-arvoa tukeviin julkisiin palveluihin.
- Suomen ja EU:n tulee edistää riittävän tiukkaa lainsäädäntöä verovälttelyn torjumiseksi.

¹² https://www.ilo.org/asia/media-centre/news/WCMS_633284/lang--en/index.htm

¹³ Mt.

¹⁴ <https://static1.squarespace.com/static/536c4ee8e4b0b60bc6ca7c74/t/595bc0383e00be98e37ea3dd/1499185211883/GADN+Making+trade+work+for+gender+equality+July+2017.pdf>

Talouskasvun tavoittelusta kestävään kehitykseen

Tällä hetkellä Suomen ja EU:n kauppapolitiikka ohjaa ensisijaisesti bruttokansantuotteella (tai -tulolla) mitattavan taloudellisen kasvun tavoite. Talouskasvun oletetaan automaattisesti johtavan työpaikkojen syntymiseen ja näin lisäävän vaurautta ja hyvinvointia. Kuitenkin bruttokansantuote on rajallinen mittari, eikä kerro esimerkiksi taloudellisen kehityksen kestävydestä, ihmisarvoisten työpaikkojen syntymisestä tai tulojen ja varallisuuden jakautumisesta. Yhteiskuntapoliittisena tavoitteena pelkkä bruttokansantuotteella mitattava talouskasvu saattaa jopa ohjata ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämmiin politiikkoihin sekä häivyttää näkyvistä taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta.

Tasa-arvon ja naisten taloudellisen aseman kannalta on myös ongelmallista, että BKT ei ota huomioon pääasiassa naisten tekemään koti- ja hoivatyötä. Tästä seuraa, että bruttokansantuotteella mitattu talouskasvu saattaa todellisuudessa lisätä sukupuolten epätasa-arvoa esimerkiksi alentamalla palkkoja ja muita tuloja naisvaltaisilla sektoreilla sekä siirtämällä koti- ja hoivatyön taakkaa naisille. Myös

kasvun hyödyt saattavat jakautua tavalla, joka ylläpitää ja vahvistaa sukupuolihierarkioita taloudessa ja työelämässä. Naisten taloudellinen asema ja päätösvalta rahaan liittyvissä kysymyksissä on merkittävä tasa-arvon mittari. Tarve BKT:ta monipuolisemmille kehityksen mittareille on tunnistettu myös kestävä kehityksen Agenda 2030:ssa, jonka yhtenä tavoitteena on kehittää vuoteen 2030 mennessä bruttokansantuotetta täydentäviä kestävä kehityksen etenemistä koskevia mittareita (SDG 17.19).

Tasa-arvoisempi kauppapolitiikka edellyttää nykyistä monipuolisempia ja kestävämpiä mittareita ja tavoitteita:

→ Kauppapolitiikkaa tulee tarkastella ja ohjata monipuolisemmilla tavoitteilla ja mittareilla kuin bruttokansantuotteen kasvulla ja kaupan lisäämisellä. Täydentäviä mittareita kehitettäessä tulee varmistaa, että ne tarkastelevat kestävä kehityksen eri ulottuvuuksia sekä kiinnittävät huomiota taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen tasa-arvoiseen jakautumiseen yhteiskuntien sisällä ja välillä.

Bruttokansantuote on rajallinen mittari, eikä kerro esimerkiksi taloudellisen kehityksen kestävydestä, ihmisarvoisten työpaikkojen syntymisestä tai tulojen ja varallisuuden jakautumisesta.

Poliittisen liikkumavaran turvaaminen

Nykyiset kauppa- ja investointisopimukset saattavat rajoittaa köyhimpien maiden poliittista liikkumavaraa ja resursseja toteuttaa tasa-arvoa tukevia politiikkoja, vaikka sellaisiin olisi halua. Esimerkiksi kauppa- ja investointisopimuksiin sisältyvät sijoittajansuoja- ja riitojenratkaisumekanismat sekä niihin liittyvä korvausvaatimusten pelko saattavat estää hallituksia toteuttamasta tasa-arvoa ja naisten oikeuksia tukevaa politiikkaa.

On olemassa esimerkkejä, että yritykset ovat nostaneet sijoittajansuojakanteita muun muassa työntekijöiden suoja- ja oikeuksia parantavista uudistuksista.¹⁵ Vastaavasti vahvat sijoittajanoikeudet saattavat heikentää tai hidastaa esimerkiksi sukupuolten välisten palkkaerojen kaventamiseen tähtääviä uudistuksia tai tasa-arvoa tukevien julkisten palveluiden kehittämistä.

Tasa-arvoisempi kauppapolitiikka edellyttää, että köyhillä mailla on liikkumavaraa ja resursseja edistää tasa-arvoa ja naisten oikeuksia:

→ Kaikille maille ja niiden demokraattisesti valituille päättäjille on turvattava poliittinen liikkumavara edistää tasa-arvoa ja naisten oikeuksia sekä muita yleisen intressin mukaisia politiikkoja. Esimerkiksi kauppa- ja investointisopimuksiin tai niiden rinnalle ei tulisi liittää sellaisia sijoittajansuojamekanismeja, joihin liittyvä korvausvaatimusten pelko saattaa rajoittaa hallitusten liikkumavaraa toteuttaa tasa-arvoa ja naisten oikeuksia tukevaa politiikkaa.

→ Tasa-arvoista politiikkaa rajoittavien sijoittajansuojalausekkeiden sijasta kauppasopimuksiin tulisi sisällyttää entistä sitovampia sääntöjä esimerkiksi yritysten ihmisoikeus-, työelämä- ja ympäristövastuusta.

¹⁵ <https://isds.bilaterals.org/?isds-labour-&lang=en>

JULKILAUSUMAN OVAT ALLEKIRJOITTANEET:

350 Suomi

Attac ry

Eettisen kaupan puolesta ry

Eurooppalainen Suomi ry

Fingo

FinnWID – Naiset kehitystyössä ry

Maan ystävät ry

Plan International Suomi

Reilu Kauppa ry

SAK

Solidaarisuus

Suomen UN Women ry

STTK

Talousdemokratia ry